

Ana Thea Filipović. 2025. *Crkva i teologija u svijetu koji se mijenja. Prilog sinodalnoj preobrazbi i poslanju Crkve u 21. stoljeću*. Zagreb: Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu i Kršćanska sadašnjost, 270 str.

Josip Šimunović

Knjiga naslovljena *Crkva i teologija u svijetu koji se mijenja. Prilog sinodalnoj preobrazbi i poslanju Crkve u 21. stoljeću* djelo je Ane s. Thee Filipović, redovite profesorice u trajnom izboru na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu i pročelnice Katedre religijske pedagogije i katehetike. Knjiga prof. dr. sc. Ane Thee Filipović, osim sadržaja, uvoda, zaključka, predmetnog kazala, podataka o tekstovima, bibliografije i tekstova iz recenzija, sadrži još i tri dijela, koja imaju četiri ili tri poglavlja.

U *Uvodu* knjige autorica prof. dr. sc. Ana Thea Filipović uvodi u tematiku knjige i predstavlja teme koje se obrađuju. Već sam pogled na naslov i podnaslov čitateljicama i čitateljima može biti jasno što mogu pronaći na stranicama knjige. Svjesni smo da se svijet današnjice brzo mijenja i to u mnogim pravcima i aspektima. Te su promjene potaknute tehnološkim napretkom, izazovima ekoloških predznaka i klimatskih promjena, geopolitičkim promjenama, digitalnom transformacijom i razvojem umjetne inteligencije, demo-

grafskim kretanjima, migracijama, kulturnim promjenama, nejednakim gospodarskim razvojem i ekonomskom stvarnošću, biotehnoškim razvojem kao i još mnogim drugim čimbenicima. U takvoj stvarnosti svijeta obilježenoj brzim promjenama Crkva i teologija ne bi smjele i ne bi trebale šutjeti. Ako promjene nešto znače za svijet, znače i za Crkvu i teologiju, koje su dio tog suvremenog svijeta.

Kako se uopće Crkva i teologija snalaze u svijetu brzih promjena? Ovo i još neka druga pitanja potaknula su autoricu da svoja razmišljanja stavi na papir i preda široj crkvenoj i društvenoj javnosti. Nadalje, o Crkvi i teologiji u svijetu koji je obilježen promjenama bit će govora i u svjetlu sinodalnosti koja se pokazala »važnom ne samo pred izazovom epohalnih promjena nego i višestrukih kriza u samoj Crkvi« (14). Završetak Sinode o sinodalnosti Crkve u listopadu 2024. godine pamti se i po *Završnom dokumentu drugog zasjedanja Redovne opće skupštine Biskupske sinode*, koji je 26. listopada 2024. godine u cijelosti

odobren i predan Katoličkoj Crkvi na primjenu. Poticaji *Završnog dokumenta* bit će osjetljivi izravno ili neizravno na stranicama knjige.

U svjetlu izrečenoga razumljiv je i naslov prvog dijela knjige »Prema sinodalnoj preobrazbi Crkve«, koji čine četiri poglavlja. U prvom poglavlju naslovljenom »Iznova učiti biti Crkvom: sinodalnost u kontekstu Biskupske sinode o mladima« prof. dr. sc. Ana Thea Filipović razjašnjava značenje pojma *sinodalnost* na temelju novijih razvoja u Crkvi. U Katoličkoj Crkvi pojam *sinodalnost* postao je ponovno aktualan u pontifikatu pape Franje. Njegove izgovorene i pisane riječi otkrivaju neprestanu želju i nadahnuća za obnovu Crkve, njezina života i djelovanja u duhu zajedništva i sinodalnosti. Tim poglavljem vraćamo se u 2018. godinu i na Biskupsku sinodu o mladima. Autorica analizira primjenu sinodalne metodologije u spomenutoj Biskupskoj sinodi o mladima te ju prikazuje »kao dio sinodalnog procesa koji putem iskustvenog učenja posreduje viziju sinodalne Crkve i poziva na njezino ostvarivanje« (22). To zanimljivo poglavlje prvoga dijela knjige može se prihvatiti i kao dobrodošli uvod i svojevrsna podloga za teme o kojima će se nadalje u knjizi razmišljati.

»Reimaginacijom do obnove Crkve: slike, modeli i paradigme Crkve« naslov je drugog poglavlja prvog dijela knjige prof. dr. sc. Ane Thee Filipović. Autorica u tom poglavlju prikazuje »slike Crkve o kojima se govori u No-

vom zavjetu i otačkim spisima, modele Crkve koje su identificirali teolozi Avery Dulles i Leonardo Boff, zatim slike Crkve koje se pojavljuju na Drugom vatikanskom koncilu, pledoaje Kenana Osbornea za relacijsku ekleziološku paradigmu kao poticaj za obnovu Crkve u trećem tisućljeću te zauzimanje pape Franje za misijsku i sinodalnu preobrazbu Crkve na tragu koncilske *communio* ekleziologije naroda Božjega. Cilj prikaza je potaknuti na propitkivanje slika, modela i paradigmi Crkve koje se mogu prepoznati u praksi i strukturama pojedinih mjesnih Crkava i kršćanskih zajednica te na moguću reimaginaciju, koja pomoću snažnih slika i simbola može pokrenuti procese revizije postojećih modela te potaknuti ozdravljujuće promjene i obnovu Crkve prema paradigmi zajedništva, sudjelovanja i služenja« (41).

XVI. redovna opća skupština Biskupske sinode o sinodalnosti Crkve naslovljena »Za sinodalnu Crkvu: zajedništvo, sudjelovanje, poslanje« događaj je od iznimne važnosti za Katoličku Crkvu današnjice. Pitanje žena pojavilo se kao goruće pitanje u različitim etapama Biskupske sinode o sinodalnosti Crkve. Stoga treće poglavlje prvog dijela knjige nosi naslov »Pitanje žena u Crkvi u etapama Sinode o sinodalnosti Crkve«. U poglavlju se o tom pitanju raspravlja u odnosu na *Završni dokument Europske kontinentalne sinodske skupštine*, a zatim u odnosu na *Radni dokument* (lat. *Instrumentum laboris*) koji je pripremljen za prvu fazu XVI. redovne opće skup-

štine Biskupske sinode, koja je održana u Rimu od 4. do 29. listopada 2023. godine. Na kraju toga poglavlja autorica se po pitanju uloge i vrednovanja žene u Crkvi osvrće i na *Završni dokument XVI. redovne opće skupštine Biskupske sinode*.

Prvi dio knjige zatvara četvrto poglavlje naslovljeno »'Crkva naroda' i sinodalna ekleziologija naroda Božjega kao teološki i pastoralni izazov«. U njemu se analizira recepcija sinodalnog procesa u Crkvi u Republici Hrvatskoj te pokušavaju objasniti neki razlozi zbog kojih koncept sinodalne Crkve u hrvatskom kontekstu nailazi na poteškoće prihvaćanja i provedbe, a povezan je s prevladavajućim modelom Crkve naroda i etnoreligioznosti koju zapažaju sociolozi religije. Zato se u poglavlju naglašava »posrednička zadaća teologije u procesu učenja kako postati sinodalnom Crkvom u Hrvatskoj, a što vrijedi i za šire hrvatsko govorno područje« (16).

Drugi dio knjige prof. dr. sc. Ane Thee Filipović naslovljen je »Crkva u poslanju u svijetu koji se mijenja«. Taj dio knjige čine četiri poglavlja.

O pojmu i teologiji poslanja: od koncilskog dekreta *Ad gentes* do apostolske pobudnice *Evangelii gaudium* prof. dr. sc. Ana Thea Filipović progovara u prvom poglavlju drugoga dijela knjige naslovljenom *Crkva i teologija u svijetu koji se mijenja. Prilog sinodalnoj preobrazbi i poslanju Crkve u 21. stoljeću*. Autorica istražuje razvoj pojma poslanja kroz ključne crkvene dokumente

od Drugoga vatikanskog koncila do danas te propituje njegovu teološku pozadinu u svakoj fazi u kojoj je nastao pojedini dokument. Analizirani dokumenti povezuju se i s pontifikatima pojedinih papa. Najprije se prikazuje misijsko i pastoralno usmjerenje samog Drugoga vatikanskog koncila, zatim se analizira pojam i teologija poslanja u koncilskom dekretu o misijskoj djelatnosti Crkve *Ad gentes*, a potom u apostolskoj pobudnici pape Pavla VI. o evangelizaciji u suvremenom svijetu *Evangelii nuntiandi*. Zatim se prikazuje razumijevanje poslanja u enciklici pape Ivana Pavla II. *Redemptoris missio*, a nastavno na to i razumijevanje poslanja u pontifikatu pape Benedikta XVI. i Biskupske sinode o novoj evangelizaciji. Naposljetku se analizira koncept Crkve u stanju poslanja pape Franje prema apostolskoj pobudnici *Evangelii gaudium* (103). Autorica zaključuje da »dublje razumijevanje poslanja Crkve može pridonijeti i boljem razumijevanju odnosa poslanja i modela Crkve o kojima je bilo riječi u drugom poglavlju prvog dijela knjige te uočavanju kreativne dinamike u razumijevanju poslanja usred složenih prilika svijeta i života koje se stalno mijenjaju« (104).

Prof. dr. sc. Ana Thea Filipović rado promišlja sudjelovanje žena u životu i djelovanju Crkve. Tako drugo poglavlje drugoga dijela knjige pod naslovom »Djelovanje žena u dušobrižništvu: od ranog kršćanstva do današnje crkvene prakse i pravnih mogućnosti« prikazu-

je ... sudjelovanje žena u dušobrižničkom djelovanju u nekim etapama povijesti Crkve koje su važne za današnju crkvenu praksu. To je ponajprije život i djelovanje prvih kršćanskih zajednica prema Novom zavjetu, koji svjedoči o ravnopravnoj i razgranatoj dušobrižničkoj aktivnosti žena. Zatim se iznose vjerojatni razlozi ograničavanja djelovanja žena krajem 1. i u 2. stoljeću te njihova marginaliziranja u dušobrižničkim službama slijedom jačanja crkvenih struktura i profiliranja službi. Prikazuje se angažman žena kao pastoralnih pomoćnica u razdoblju sve veće sekularizacije, kada je Crkva na Zapadu počela sve snažnije poticati apostolat vjernika laika u prvoj polovici 20. stoljeća, a zatim se prikazuju promjene koje se događaju koncilskim redefiniranjem evangelizacijskog poslanja kao zadaće svih članova i članica Crkve. Naposljetku se govori o crkvenopravnom definiranju pastoralnih službi i djelovanja žena« (17).

Drugi dio knjige zatvaraju dva kraća poglavlja. »Redovnički život kao život nasljedovanja u perspektivi poslanja« naslov je trećeg poglavlja u kojem se tematizira »redovnički život kao život nasljedovanja u perspektivi poslanja, pri čemu se govori o njegovim biblijskim temeljima i današnjem značenju u Crkvi i svijetu« (17).

»Rodna pravednost u pastoralnom djelovanju« naslov je četvrtog poglavlja drugog dijela knjige. To vrlo kratko poglavlje promišlja o rodnoj pravednosti u pastoralnom djelovanju »kao za-

htjevu evanđelja i zahtjevu današnjega vremena« (17). Autorica navodi aspekte »pastoralnog djelovanja iz kojih je vidljiva neophodnost rodno pravednih pristupa u religioznom odgoju, obrazovanju i dušobrižništvu« (17). Poglavlje donosi mnoge konkretne prijedloge za pastoral žena i pastoral muškaraca.

Treći dio knjige prof. dr. sc. Ane Thee Filipović nosi naslov »Značenje teologije i putovi teološke izobrazbe«.

O teologiji i javnosti te o značenju i izazovima koncepta javne teologije promišlja se u prvom poglavlju trećega dijela knjige. Sedamdesetih godina 20. stoljeća pojavljuje se i razvija u Sjedinjenim Američkim Državama teološki govor i rasprava pod nazivom *javna teologija*. Taj smjer teološkog govora i rasprave prihvaćen je najprije u protestantskoj teologiji, a onda i u katoličkoj teologiji. Javna teologija propituje odnos teologije i javnosti te posredničku ulogu teologije u interpretaciji pitanja i doprinosa kršćanske vjere i Crkve u društvu. Autorica ističe da je sam pojam u hrvatskoj literaturi još nepoznat, premda su tematizirani različiti aspekti i pitanja kojima se javna teologija bavi. U poglavlju se odgovara »na temeljna pitanja o pojmu, genezi, polazištima, pretpostavkama, zadacima, mjestima, subjektima i otvorenim pitanjima javne teologije. Primjenjuje se metoda sustavnoga teorijskog istraživanja, dokumentiranja i argumentacije na temelju odabrane literature na stranim jezicima« (175).

O vrlo aktualnoj i važnoj temi propitivanja identiteta i zadaća kao i profila i metoda teologije bavi se drugo poglavlje trećega dijela knjige pod naslovom »Obnova teologije u vremenu epohalnih promjena: smjernice pape Franje«. Na pitanja koje su aktualne zadaće teologije i u kojem pravcu bi se teologija trebala usmjeriti i razvijati nastoji se dati odgovor pomoću triju dokumenta koja se vežu uz ime pape Franje: »apostolske konstitucije *Veritatis gaudium* (*Radost istine*) iz prosinca 2017. godine, Govora pape Franje od 21. lipnja 2019. godine, koji je izrekao na konferenciji održanoj u Napulju o temi 'Teologija nakon *Veritatis gaudium* u kontekstu Mediterana', i motuproprija naslovljenog *Ad theologiam promovendam* iz 2023. godine, kojim je Papa odobrio novi statut Papinske teološke akademije« (192).

Posljednje poglavlje trećega dijela, ali i knjige, jest poglavlje pod naslovom »Doprinos vjeronauka posredovanju nade i otpornosti u vremenima krize«. Krize u raznim oblicima i razne jačine potresaju našu svakodnevicu te ostavljaju svoje tragove u životima ljudi. Krize ostavljaju svoje tragove i u životima djece i mladih. Iako se želi, ne može ih se zaštititi ni od kriza ni od svega onoga što krize sa sobom donose. Poglavlje, koje nije dugo, poticajno progovara o katoličkom vjeronauku u školama koji može plodonosno pomoći u posredovanju nade i otpornosti u vremenima krize u svjetlu Božjeg plana spasenja i Kristova vazmenog otajstva, pri čemu

i usred patnje dolazi do izražaja nada u pobjedu života.

Svjesna vremena u kojem živi, suvremenog društva koje ju okružuje, kao i djelovanja Crkve na općoj i mjesnoj razini, prof. dr. sc. Ana Thea Filipović obradila je vrlo važne i aktualne teme u svojoj knjizi naslovljenoj »Crkva i teologija u svijetu koji se mijenja. Prilog sinodalnoj preobrazbi i poslanju Crkve u 21. stoljeću«. Sama je autorica u Uvodu knjige izrazila nakanu nastanka knjige. Željela je, s onima koji će uzeti u ruke njezinu knjigu, podijeliti plodove vlastita istraživačkoga rada, ali i promišljanja o temama kojima se intenzivno bavila tijekom zadnjih godina. Autorica je pojedine teme izlagala na međunarodnim skupovima, što daje dodatnu vrijednost jer je tematika knjige aktualna i u širem kontekstu, a ne samo unutar granica Republike Hrvatske.

Knjiga s bogatom, relevantnom i suvremenom literaturom na stranim jezicima itekako je dobrodošla za Crkvu, teologiju, teološku izobrazbu i religiozno obrazovanje u Republici Hrvatskoj. Raspored, a s njime i obrada tema postupno grade sadržaj koji je ujedinen pod naslovom knjige *Crkva i teologija u svijetu koji se mijenja i pod podnaslovom knjige: Prilog sinodalnoj preobrazbi i poslanju Crkve u 21. stoljeću*.

Obradene teme u knjizi su aktualne, važne i usmjerujuće kako za opću Crkvu tako i za mjesnu Crkvu. Hvalevrijedno je da su izabrane teme obrađene i predane crkvenoj i društvenoj javno-

sti u Republici Hrvatskoj. Ako se uistinu želi biti sinodalna Crkva, onda Crkva u Republici Hrvatskoj treba u svoj način razmišljanja, raspravljanja, razlučivanja i djelovanja utkati i ono što u ovoj knjizi određene obrađene teme predstavlja ju i donose. Isto tako, Crkva treba biti svjesna svijeta u kojem živi i djeluje, a taj se svijet ubrzano mijenja i to u mnogim pravcima i aspektima. *Što bolje poznavanje i svjesnost o promjeni svijeta te neizbježno čitanje znakova vremena pomaže Crkvi u Republici Hrvatskoj u njezinoj ponudi potrebnih i kvalitetnih modela vlastita djelovanja prema adresatima svih životnih dobi kao i životnih i vjerskih situacija u kojima se adresati mogu naći. S takvim djelovanjem osvježava se privlačnost Crkve – zajednice koju je Isus Krist htio i osnovao.*

Crkva kao dio društvene stvarnosti Republike Hrvatske takvom osviještenošću i modelima djelovanja može pridonijeti i humanizaciji društva i društvene svakodnevici na mikrorazini i makrorazini. U svjetlu izrečenoga veliku ulogu i značajno mjesto u promišljanju života i djelovanja Crkve u Republici Hrvatskoj, i na crkvenoj i na društvenoj razini, imaju teološke znanosti kojima se bave teolozi i teologinje. O ulozi teologije i teoloških znanosti u Crkvi i u društvu reflektiraju zadnjih godina i crkveni dokumenti. Crkveni dokumenti objavljeni su da bi se proučili i što više implementirali u crkvenu i društvenu obilježnost konkretne mjesne Crkve. Zato aktualizaciji sinodalnosti i sinod-

skog stila pridonosi i teologija sa svojim promišljanjima i vrijednim usmjerenjima. Knjiga prof. dr. sc. Ane Thee Filipović vrijedan je i značajan doprinos upravo implementaciji sinodskog gibanja i duha sinodalnosti na tlu Crkve u Republici Hrvatskoj. Kako će spomenuto ostvarivanje sinodalnosti teći, pokazat će vrijeme koje je pred nama. Bilo kako bilo, sinodski duh je pokrenut i neće se moći baš ignorirati. O sinodalnosti kao stilu života, razmišljanja i djelovanja Crkve sigurno će se još promišljati i pisati u kontekstu raznih aspekata, a praksa će pokaz(iv)ati koliko je teorija protkala svakodnevicu Crkve u Republici Hrvatskoj. Stoga će i knjiga prof. dr. sc. Ane Thee Filipović biti temeljna u daljnjim istraživanjima tema koje su predstavljene i razrađene u njoj.

Čitanjem knjige može se osjetiti važnost tema te nužnost govora o njima u suvremenom crkvenom i društvenom postojanju. U iznošenju sadržaja knjige vrlo lako može se osjetiti argumentirano predstavljanje izravnih ili neizravnih poticaja učenja pape Franje koji se očituju u obnovi Crkve i osvješćivanju njezina poslanja u današnjem svijetu na temelju koncilске ekleziologije zajedništva i poslanja. Knjiga predstavlja svojevrsno autoričino svjedočanstvo i promišljanje o događajima koji obilježavaju opću i mjesnu Crkvu jednog vremena.

Adresati knjige su mnogobrojni. Knjiga svakako može obogatiti studentice i studente teoloških učilišta, svećenike, redovnike, redovnice i vjernike la-

ike, bez obzira bave ili se u svom profesionalnom djelovanju temama obrađeni u knjizi ili se ne bave. Svaka vjernica i svaki vjernik pozvani su otvoriti se sinodskom gibanju i duhu sinodalnosti te se uključiti u ostvarivanje sinodskog stila u prostoru i vremenu koji su im darovani od Boga.

Na kraju ovoga prikaza želimo čestitati autorici na uloženom trudu, na odvažnosti da progovori o temama vrlo važnim za cjelokupan život i djelovanje Crkve u Republici Hrvatskoj 21. stoljeća, s nadom da će i dalje nastaviti produbljivati misli napisane u knjizi!